

Doch ik dreig in een reisbeschrijving te vervallen en dat is mijn doel niet.

Ook in Hongarije moesten enkele punten van het program afvallen.

In Sarospatak en Papa kon ik mijn aangekondigde voordrachten, zeer tot mijn spijt, niet houden.

Het medisch advies luidde ongunstig.

En nu zijn adviezen wel adviezen, maar ze dragen soms toch een bindend karakter.

Liever had ik mijn lezers met deze dingen niet vernoeid.

Maar onze goede Hollandsche pers had het bericht geplaatst, dat ik door ziekte in Hongarije was opgehouden.

Hoewel ik een groot vriend ben van onze pers, vind ik zulke berichten wel wat lastig. Ik kan me niet goed begrijpen, wat heel Nederland ermee te maken heeft.

Enfin, ik heb deze gelegenheid benut om te zorgen, dat dit bericht geen aanleiding geeft tot een gerucht, dat overdreven proporties aanneemt.

Onze lezers vergeven het mij, dat ik in het begin eenige aandacht voor mijzelf heb gevraagd.

Wat nu deze artikelen betreft: van de gewone orde om eerst algemeene beschouwingen te houden, meen ik te moeten afwijken. Liever sta ik eerst bij enkele konkrete gegevens stil of, zoo men wil, vertel ik van mijn ervaringen, voorzover ze het kerkelijk, godsdienstig leven in de Donaulanden aangaan.

De „Hollandsch-Hongaarsche” Kerk.

„Hier is de Hollandsch-Hongaarsche Kerk” sprak Dr. A. Szabo, die met prof. Sebestyen mij in Boedapest van den trein was komen halen, toen wij uit de auto stapten.

In zijn woning legde hij mij dien naam uit. Officieel heet die kerk anders.

Maar Dr. Szabo noemt haar zoo bij voorkeur.

In de „Hongaarsche Herauf” van Januari 1925 had hij een beroep gedaan op de Nederlandsche Gereformeerden om hem te helpen in de wijk Josephstad een kerkgebouw te doen verrijzen.

Totnogtoe werd er door hem in een schoolgebouw gepreekt.

Deze toestand kon echter niet worden bestendigd. Zelf kwam hij ettelijke malen naar Nederland.

In Utrecht overhandigde wijlen Dr. de Moor hem een kollekte, voor dit doel gehouden, met de woorden: daarvoor zult gij wel geen kerk zetten.

Maar dat was toch het aanvangskapitaal.

En hoewel niet alleen gaven uit andere Hollandsche kerken het deden aangroei, hoewel ook andere buitenlandsche kerken hielpen en de eigen gemeente er het stevigst de schouders onder zette, zoo kan Dr. Szabo het niet vergeten, dat onze Gereformeerden de eersten waren, die aan zijn bede gehoor gaven.

Over één ding maakt hij zich echter bezorgd, n.l. dat hij niet genoegzaam zijn dank heeft kunnen toonen aan de verschillende kerken en particuliere gevers.

Daarom besloot ik die zorg van hem weg te nemen.

Ik beloofde hem in „De Reformatie” niet alleen zijn dankbaarheid aan de Hollandsche Gereformeerden over te brengen, maar hun ook door een foto te laten zien, wat mede door hun steun is verkregen.

Laat mij bij de foto eenige toelichting geven. Het type van een Hongaarsch Gereformeerde kerk is dit niet.

Men zou haar een oorlogskerk kunnen heeten.

Wanneer men haar vergelijkt met andere Hongaarsche Gereformeerde kerken in Boedapest, ver-

toont zij er alle kenteekenen van dat zuinigheid de meesteres van den architect was.

Zoo ontbreekt de toren, waarop de Hongaar anders zoo trotsch is.

Van binnen maakt het een vriendelijken indruk.

Als een eigenaardigheid vermelden we hier, dat het orgelfront feitelijk de kerk beheerscht.

Het is niet ergens ingebouwd, maar staat op de plaats, waar zich bij ons de kansel bevindt.

De kansel, die meer op een kathedraal gelijkt, staat daarnaast.

Slechts voor een deel is de ruimte van banken voorzien.

Ook elders viel mij dit op.

Men schijnt het niet zoo erg te vinden gedurende een uur of meer te moeten staan.

Wanneer de dienst is aangevangen, dan schuiven zij, die geen zitplaats hebben kunnen bemachtigen, naar voren en vullen de gangpaden. Daar staat men dan onbeweeglijk. Zelfs de vrouwen toonen geen vermoeidheid.

Maar nu de foto.

Op den hoek ziet men het eigenlijke kerkgebouw.

De oude heer met de hoed in de hand is Dr. Szabo, de meest rechtsche van het viertal zijn hulpprediker.

Want in Hongarije is een predikant zonder hulpprediker bijna iets ondenkbaars.

Doch daarover later.

De eerste deur in de straat geeft toegang tot de kerk, zoodat men die van ter zijde binnenkomt.

De andere is bestemd voor de pastorie, welke men links daarvan ziet.

Tusschen en boven beide deuren bevinden zich de kerkelijke bureaux van den predikant en zijn hulpprediker. Een groot deel van hun arbeid toch bestaat in het voeren van administratie. Ook hierop hoop ik terug te komen.

Tusschen pastorie en kerk en achter de kerkelijke bureaux strekt zich een binnenplaats uit, waarop lokalen en twee kosterswoningen uitmonden. Gewoonlijk heeft een kerk meer dan één kostor. En ook het beroep van kostor is in Hongarije niet geheel hetzelfde als dat in Holland. Ik denk, dat onze Hollandsche kosters met hun Hongaarsche confraters liever niet zouden ruilen.

Thans iets over Dr. Szabo.

Hij heeft geen offen loopbaan achter zich. Hij voelt zich vooral aangetrokken tot het verstrooide en het afgedrevene. Evangeliseeren is zijn lust. Een tijdlang is hij ook hoogleraar geweest. Maar in de praktijk van het dagelijksch leven voelt hij zich in zijn element. Hij heeft — naar ik meen — niet minder dan zes kerken — gelijk wij het noemen — tot openbaring gebracht. Waar hij verwaarloosde, onverzorgde leden op het spoor kwam, begon hij te arbeiden en werd zijn geloof bevestigd. Men van een rijk gemoedsleven, gaat zijn hart uit naar geestelijke opwekkingen. In de jonge Calvinistische herlevingsaktie is hij een van de vokalen.

Graag spreekt hij over Holland. Hij raakt niet uitgepraat over de liefde, welke hij er ondervond. Hij wil van alles weten. Hoe is het hiermee, hoe daarmee afgeloopen? Hoe maakt deze dominee het, hoe die familie? Zelf heeft hij nog op laten leeftijd het Hollandsch geleerd. Trouwens, hij is meer talen machtig. Dat kan niet van alle intellectuele Hongaren gezegd worden. Op de inrichtingen voor voorbereidend Hooger en Hooger Onderwijs leert men als regel één vreemde taal. Doch niet allen kiezen dezelfde. Het Duitsch geniet eenige voorkeur. Dan volgt het Engelsch, Fransch wordt zeer sporadisch gesproken. De taalkeuze wordt niet zelden bepaald door het voornemen om aan een Duitsche of Engelsche universiteit zijn studie voort te zetten. Maar buiten de akademisch gevormden zijn er ook in hogere kringen, die zich in een vreemde taal niet of althans moeizaam uitdrukken.

Toen Dr. Szabo hoorde, dat er een Hollandsche hoogleraar kwam, stond hij erop, dat deze in zijn kerk preekte. Ik heb mij daaraan dan ook gaarne onderworpen.

Een Hongaarsche dienst is zeer eenvoudig. De liturgie neemt er geen groote plaats in. Het koor gezang heeft ook hier echter zijn intrede gedaan. In de kerk van Dr. Szabo wordt daarvan niet geregeld gebruik gemaakt, naar hij inlichtte. Alleen bij groote plechtigheden. Gewoonlijk wordt ook de wet des Heeren niet gelezen. Dr. Szabo doet dit soms in plaats van een gedeelte der Schrift. Bij het zingen staat men, gelijk in de meeste buitenlandsche kerken. Alleen merkte ik als bijzonderheid op, dat men hier ook het voorlezen van den tekst staande aanhoort.

Bij wijze van uitzondering heeft de kansel van Dr. Szabo nog een lessenaar. In andere kerken, welke ik zag, ontbreekt die. De symboliek van den opengeslagen bijbel op den preekstoel — want

aan dit kerkmeubel schijnt men in Hongarije zeer gehecht en een podium zal men er niet aantreffen — wordt gemist. Daarentegen vindt men overal de avondmaalstafel, overdekt met een kunstig gestikt kleed, waarop de kelk is geborduurd. Trouwens, de kelk is in kerken een geliefkoosd motief.

Er wordt dus verwacht, dat de predikant zijn eigen bijbel en psalm- en gezangboek meebrengt. Maar ook, dat hij zijn preek thuis laat. Voor het preekboekje is eenvoudig geen plaats gereserveerd. Wie zijn preek zoo half en half zou lezen, zou — als ik het zoo eens noemen mag — een kerkelijke doodzonde begaan. Van de lieve Hollanders verdraagt men dit wel. Men zal onder hun spreken geen ongeduld toonen. Doch als de eigen leeraar het bestond, zou hij zich onmogelijk maken. Alles moet vlotweg uit het hoofd voortkomen. Daarbij zijn er weinig predikanten — of misschien ontbreken ze wel geheel — die improviseren. Het is gewoonte om de preek te memoriseeren en aan de voordracht groote zorg te besteden. Dit heeft vanzelf invloed op de lengte der preek. Wanneer zij zoo veel voorbereiding vergen, maakt men ze vanzelf niet al te lang. Een Hongaarsch geoor, zoo legde een hoogleraar mij uit, zou daar ook niet tegen kunnen. Het is geestelijk spoedig verneemd. Bij het houden van volkslezingen stelt men dan ook een program op, waarin de noodige afwisseling is aangebracht. De Hollandsche taaiheid kent de Hongaar niet.

Generaliseeren.

Wie korten tijd in vreemde omgeving heeft verbleed, loopt groot gevaar te generaliseeren.

Ik ben mij dit maar al te zeer bewust.

En hoewel ik alle mogelijke voorzorgen heb genomen om graaf Keyserling niet te imiteeren, ben ik er toch niet gerust op, dat ik het speciale soms niet algemeen maak.

Daarom verzoek ik mijn Hongaarsche vrienden mij wel te willen terechtwijzen, indien ik in dit enkel verval.

Ik zal er hen zeer dankbaar voor zijn.

Gedig breng ik dan de vereischte verbeteringen aan.

De doodstraf geen straf?

Volgens het verslag in de „N. R. Ct.” hield prof. Polak in een vergadering voor de vereeniging voor Wijsbegeerte des Rechts een inleiding over: „vergeldende gerechtigheid verbiedt de doodstraf”.

Daarin verkondigde hij de stelling, welke in onze ooren als een enormiteit klinkt, dat de doodstraf geen straf is.

Voor hem is „doodstraf een rudiment in het hedendaagsche rechtsleven uit een vervlogen tijdperk, waarin het met slavernij en pijnbank thuis behoorde... De doodstraf is een bastaard tusschen de talio-gedachte en noodzakelijk geachte onschadelijkmaking”.

Dat laatste is yaker gedebiteerd.

Maar dat de doodstraf uit een oogpunt van vergelding geen straf zou zijn is een nieuw argument.

Een argument evenwel, dat door de ongelukken, die ter dood veroordeeld zijn, niet zal worden onderschreven.

Indien prof. Polak zijn theorie eens in een land, waar de doodstraf nog wordt toegepast, met een gevangene, die weldra zal worden terechtgesteld, in zijn cel besprak, hij zou wel ontdekken, dat de doodstraf door den misdadiger, zoo hij niet geheel is verhard, wel degelijk als straf wordt gevoeld.

Daarenboven: wat de straf tot straf maakt is het oordeel Gods dat hij monde van den rechter over den moordenaar wordt uitgesproken.

Prof. Dooyeweerd heeft op die vergadering tegen deze theorie een kloek en principieel getuigenis doen hooren.

Hij heeft daarvoor aanspraak op onzen dank.

HEPP.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

Gehoorzaamheid en blijdschap des geloofs.

In deze verbinding meen ik het best weer te geven de kern van een vraag, waartoe „een trouw lezer van De Reformatie” te N. zich gedrongen voelde, niet door moeilijkheden waarop hij in zijn denken stuitte, maar door smartelijke en benauwende ervaringen in den strijd tegen een diepgewortelde zonde.

Over die zonde zelve, zijn afwisselende worsteling daarmee en de beklanning die ze bracht over zijn leven, kan ik hier uit den aard der zaak niet schrijven. Daarvoor is dit alles te persoonlijk en van te teederen aard. Als vrager me zijn naam en adres wil opgeven, wil ik hem daarin gaarne, naar m'n vermogen, van raad en voorlichting dienen.

Alleen haast ik me, hier al dadelijk, op zijn moedelooze vraag, of ik overtuigd ben „niet in abstracto, maar uit eigen en anderer ervaring, dat het geloof in Christus duurzaam en volkomen overwinning en bevrijding over zulk een ingewortelde zonde kan schenken, ook als daaraan erfelijke belasting ten grondslag ligt, een zeer heeslist bevestigend antwoord te geven.